

CZU: 343.535:343.211

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7277500>

RĂSPUNDEREA PENTRU INFRAȚIUNILE DE INSOLVABILITATE: ASPECTE EVOLUTIVE

Mihaela BOTNARENCO, Petru VÎRLAN

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul demers științific este examinată evoluția reglementărilor din Republica Moldova vizând răspunderea pentru infracțiunile de insolvabilitate. Se stabilește că infracțiunile de insolvabilitate își au originea încă din antichitate, dar reglementările în domeniu sunt mai nuanțate începând cu Evul Mediu. Din momentul adoptării actualului Cod penal, textele incriminatoire ale faptelor de insolvabilitate au făcut obiectul mai multor intervenții legislative, în special în partea sancțiunii. În același timp, prevederile relevante în domeniu necesită a fi perfecționate. *Inter alia*, se arată că, din punct de vedere conceptual, termenul „bancrută” desemnează denumirea cea mai potrivită a infracțiunilor examinate. Deopotrivă, se arată că noțiunea de insolvabilitate prevăzută în Legea Republicii Moldova nr.149/2012 nu caracterizează *ipso facto* o infracțiune, ci desemnează o anumită stare/situație. Totuși, dacă respectiva stare este creată (fie agravată) intenționat sau fictiv de către o persoană, în condițiile normelor specificate la art.252 ori 253 CP RM, poate deveni incidentă răspunderea penală.

Cuvinte-cheie: *insolvabilitate intenționată, insolvabilitate fictivă, răspundere penală, insolvabilitate, evoluție.*

EVOLUTION OF THE CRIMINAL LIABILITY FOR INSOLVENCY

In this scientific approach, the evolution of the regulations in the Republic of Moldova regarding liability for insolvency crimes is examined. It is found that insolvency crimes have their origins in antiquity, but the regulations in the field have been more nuanced since the Middle Ages. Since the adoption of the current Criminal Code, the incriminating texts of the insolvency acts have been the subject of more legislative interventions, especially in the part of the penalty. At the same time, the relevant provisions in the field need to be refined. *Inter alia*, it is stated that, from a conceptual point of view, the term 'bankruptcy' designates the most appropriate name for the offenses examined. At the same time, it is shown that the notion of insolvency provided in the Law of the Republic of Moldova no.149/2012 does not *ipso facto* characterize a crime but designates a certain state / situation. However, if the respective condition is created (either aggravated) intentionally or fictitiously by a person under the conditions specified in art.252 or 253 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, criminal liability may become incidental.

Keywords: *intentional insolvency, fictitious intentional, criminal liability, bankruptcy, evolution.*

Introducere

Originea insolvabilității și a infracțiunilor de insolvabilitate se regăsește în cele mai îndepărtate perioade istorice, fiind identificată, *ab initio*, în situațiile în care debitorul nu-și respecta datoria față de creditor.

În perioada antichității, predominantă era prezumția caracterului intenționat (fraudulos) al celui ce rămânea în incapacitate de plată. Concepția negativă a insolvabilității poate fi urmărită în cea mai veche lege romană (din secolul V î. Hr.), potrivit căreia creditorul avea inclusiv dreptul să-și omoare debitorul fie să-l facă sclav.

Ulterior, mutând bara de timp cu aproape un secol, a fost introdusă instituția *bonorum venditio*, care putea fi definită de predecesorii antici în sensul vânzării forțate de astăzi și care, chiar și atunci, a impus universalitatea executării conform actualei paradigme de reglementare a insolvabilității [1, p.12].

Totuși, așa cum se arată în doctrină, nici insolvabilitatea, cu atât mai mult nici bancruta, nu își au origine romană. Romanii nu au deosebit, din punct de vedere juridic, comerțanții de necomerțanți [...]. În antichitate, ramura de drept comercial nici nu se născuse încă [2, p.45]. În argumentarea acestei afirmații, V.Stati susține că „terminologia dreptului insolvabilității apare mult mai târziu după dispariția Imperiului Roman. Termenul „falit” („faliment”) provine de la cuvântul italian „fallere” (a lipsi), întrucât falitul este lipsit de la datoria de a da satisfacție (de a plăti) creditorilor săi. Acest termen, de altfel ca și „*bancarotta*” (de la care provine cuvântul „bancrută”), a apărut pentru prima dată în legile comerciale ale Genovei, Florenței, Milanului, Veneției și ale altor orașe-state italiene” [2, p.45].

Pe această axă concepțională, se impune concretizarea că utilizarea în prezentul studiu a terminologiei „bancrută”, „faliment”, „insolvabilitate”, „insolvență” respectă terminologia originală utilizată în actele normative aplicabile în materie în diverse perioade istorice.

Rezultate și discuții

În continuare, menționăm că deși unele elemente ale infracțiunilor de insolvabilitate își pot urmări originea încă din dreptul roman, abia în Evul Mediu acestea se conturează mai bine.

Odată cu dezvoltarea primelor forme de comerț, viziunea antreprenorului era descrisă ca o figură negativă. Această manifestare a gândului și-a tras rădăcinile din perioada medievală, în care negustorul ce se afla în situația de a nu putea face față datoriilor era considerat ca fiind un hoț. Era pe atunci, fără îndoială, o logică sancționatoare, care nu lăsa o cale de afirmare pentru antreprenori fără experiență.

Având în vedere centralitatea figurii negustorului în contextul medieval, este evident că neachitarea plăților de către debitor a provocat ravagii în rândul creditorilor, rezultând și repercusiuni grave asupra sectoarelor mari de producție, activitate comercială și financiară a orașului. Prejudiciul în astfel de situații devenea și mai grav atunci când debitorul căuta să fugă luând cu el bunurile ce-i aparțineau. În astfel de cazuri, insolvabilitatea a fost considerată o infracțiune asimilată fraudei și furtului [1, p.14-15].

În acest fel, insolvabilitatea s-a dezvoltat ca instrument pentru apărarea creditului și a încrederii și pentru a oferi o protecție adecvată creditorilor față de debitorii negustori care au pierdut capacitatea de a efectua plăți.

Legislația privind insolvabilitatea, care rezultă din *Lex mercatoria*, a fost consolidată acolo unde se aflau schimburi comerciale mai înfloritoare din cele mai bogate orașe italiene.

Începând cu secolul al XV-lea, insolvabilitatea a fost recunoscută ca eveniment care putea apărea nu doar din cauza comerciantului, ci și din cauza factorilor exogeni. Infracțiunea de insolvabilitate devine astfel frecvent o eventualitate.

Primul izvor de drept penal al insolvabilității, aplicat pe teritoriul actual al Republicii Moldova, este **Regulamentul cu privire la faliiți**, adoptat în Imperiul Rus la 19.12.1800. În conformitate cu actul menționat, insolvabilă a fost recunoscută entitatea care „nu-și poate plăti integral datoriile”.

Regulamentul cu privire la faliiți din 1800 a identificat pentru prima dată trei tipuri de insolvabilitate:

- insolvabilitate fortuită (provocată din motive independente de voința persoanei);
- insolvabilitate imprudentă (derivată din neglijență);
- insolvabilitate frauduloasă (derivată din falsuri) [3, p.392] .

Legiuitorul de la acea perioadă a delimitat răspunderea atât în funcție de tipul insolvabilității, cât și de categoria subiectului economic care declara insolvabilitatea. În cazul insolvabilității rău intenționate a unei persoane care nu avea statut de comerciant și insolvabilității cauzate de imprudență, comerciantul era urmărit penal și pedepsit cu închisoare și cu privarea de încredere.

Mai târziu, la 23.06.1832, a fost adoptat **Regulamentul Imperiului Rus cu privire la insolvabilitatea comercială**. Acest document venea să completeze inclusiv legislația procedurală în domeniul bancrutei.

În coraport cu Regulamentul din 1800, noua reglementare a adus clarificări semnificative asupra câtorva probleme procedurale. De exemplu, a fost specificată suma de 1500 ruble de la neachitarea căreia debitorul putea fi recunoscut insolvabil. Debitorul putea fi ținut în custodie până la 2 ani, iar după închisoare putea fi privat de dreptul de a practica activități comerciale. Datoriile erau încasate pe toată durata vieții debitorului.

Tipul insolvabilității era determinat la ședința creditorilor. În caz de declarare a insolvabilității debitorului, față de acesta puteau fi aplicate două proceduri:

- 1) controlul administrativ – dacă era posibil de acoperit cel puțin 50% din datorie;
- 2) controlul falimentului.

Achitățile cu creditorii se realizau în patru etape:

- Datoriile față de biserică, impozitele, salariile angajaților;
- Datoriile față de stat, datoriile private incontestabile;
- Datoriile dubioase, care necesită control judiciar;
- Creanțele înaintate în afara termenului legal.

Răspunderea penală pentru infracțiunile de insolvabilitate a ajuns mai departe să fie dezvoltată în **Codul pedepselor criminale și corecționale al Imperiului Rus**, adoptat la 15.08.1845, ale cărui norme s-au referit la prevederile Regulamentului Imperiului Rus cu privire la insolvabilitatea comercială din 1832. În conformitate cu Codul din 1845, răspunderea penală a fost prevăzută la art.1582–1584, Secțiunea VIII „Cu privire la crime și comportamente împotriva îndeplinirii treburilor publice și ale protopopiatului”, Capitolul XII „Încălcarea reglementărilor privind împrumuturile” [4].

Astfel, normele vremii prevedeau că în caz de bancrută cauzată de neglijență sau bancrută intenționată, cauza se judeca de o instanță penală, care soluționa problema vinovăției debitorului în bancrută simplă ori intenționată.

Articolul 1584 din Codul penal din 1845 prevedea răspunderea penală pentru bancruta simplă (din imprudență) a comercianților, care erau supuși privării drepturilor de a desfășura activitate comercială. La cererea creditorilor aceștia puteau fi arestați pentru un mandat de la opt luni la un an și patru luni de închisoare.

Răspunderea pentru bancruta frauduloasă pentru persoanele angajate în comerț era prevăzută la articolul 1582 din Codul penal din 1845, sancțiunea căruia prevedea privarea de toate drepturile, precum și deportarea în Siberia pentru așezare permanentă [5, p.16].

Dispoziții similare au fost prevăzute și în *Regulamentul privind procedura comercială* și în *Codul penal rus*, amândouă aceste acte normative fiind adoptate în 1903 [2, p.48].

Legislația rusă a fost aplicată pe teritoriul actual al Republicii Moldova în perioada anilor 1812-1918. Amintim în context că, în anul 1812, în temeiul Tratatului de pace de la București din același an, Imperiul Rus a anexat teritoriile voievodatului Moldovei dintre Prut și Nistru, odată cu raiaua Hotinului și cu Basarabia istorică (în limba turcă Bugeac), cedate de Imperiul Otoman în urma încheierii războiului ruso-turc (1806-1812). La data de 29 aprilie 1818, țarul Alexandru I a promulgat la Chișinău Regulamentul de administrare a Basarabiei cu titlul „Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei”. În baza acestui act, legislația locală se aduce în concordanță cu cea imperial rusă, iar dacă legislația locală este incompletă sau există un vid legal se completează cu legislația imperial rusă.

La 01 aprilie 1819 prin Decretul imperial la Reni este înființată Judecătoria comercială, care urma să examineze litigii din întreaga Basarabie [6]. Această judecătorie, conform decretului, avea competență de a judeca cauzele exclusiv comerciale între comercianții din Basarabia, dar și între comercianții din gubernia Basarabia și cei din imperiu; de asemenea, judeca și cauzele de insolvabilitate. Principalele acte de care se conducea Judecătoria comercială de la Reni erau cele imperiale (anterior examinate).

Totuși, ca urmare a acordurilor încheiate în anul 1856, la Congresul de Pace de la Paris, trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Ismail și Bolgrad au făcut parte, între anii 1856 și 1859, din teritoriul Principatului Moldovei, iar apoi, din 1859 până în 1878 – din teritoriul României. Astfel, în acest scurt interval de timp, pe teritoriul celor trei județe basarabene a fost aplicat dreptul moldovenesc, iar apoi – cel român [2, p.19].

Principalul izvor de drept penal care a fost în vigoare în Principatul Moldovei între anii 1826 și 1865 a fost *Condica criminalicească a Moldovei*. Capitolul al cincisprezecelea din Partea a doua a acestui act codificat purta titlul „Pentru iconomicosul faliment” (§245-247).

În anul 1840, în Muntenia și în Moldova a fost pus în aplicare Codul comercial francez, iar după unirea celor două principate (1859) se pune în aplicare o reglementare inspirată din Codul comercial francez denumită „*Condica de comerțiu a principatelor unite române*”.

De la 01.05.1865 se pune în aplicare *Codul penal român* (denumit Codul penal Al.I. Cuza) [7], care în cadrul Secțiunii VI (art.343-348) din Titlul IV „Crime și delictе contra particularilor”, Capitolul II „Crime și delictе contra proprietății” din Cartea II „Despre crime și delictе în special și despre pedepsele lor” reglementa răspunderea pentru bancrute. Codul penal Al.I. Cuza a avut ca model Codul penal francez din 1810 și Codul prusian din 1851.

La 01.09.1887 a intrat în vigoare *Codul comercial român* [8], la elaborarea căruia s-a folosit ca izvor de inspirație Codul comercial italian din anul 1882. Codul comercial a alocat bancrutei Capitolul I al Titlului VIII din Cartea a III-a „Despre infracțiuni în materie de bancrută” care prevedea la articolul 869 condițiile răspunderii penale:

„Este culpabil de bancrută simplă comerciantul care a încetat plățile și care se găsește într-unul din cazurile următoare:

1) dacă cheltuielile sale personale sau acelea ale familiei sale au fost prea mari în raport cu starea sau condiția sa economică;

2) dacă a pierdut o mare parte din patrimoniul său în operațiuni curat de noroc, sau a manifestat imprudență (adică dacă a jucat la jocuri de noroc și a pierdut o parte din patrimoniu și a cheltuit mijlocele financiare cu neglijență);

3) dacă, în scopul de a-și întârzia falimentul, a făcut cumpărări cu intenția urmată de fapt de a revinde lucrurile cumpărate cu prețuri sub valoarea lor curentă, sau dacă a recurs la împrumuturi, girare de efecte sau alte mijloace ruinătoare pentru a-și procura fonduri;

4) dacă în urma încetării plăților a plătit pe vreun creditor în detrimentul masei;

5) dacă n-a ținut în mod regulat registrele prescrise de lege sau cel puțin registrul jurnal încheiat și vizat conform art.27 (conform acestui articol comerciantul este obligat de a avea un registru de evidență a tranzacțiilor care la sfârșitul anului comercial este obligat să îl prezinte tribunalului sau judecătorului de ocol)".

La art.870 din Codul comercial român se prevedeau situații suplimentare care pot fi calificate ca bancrută simplă:

„Este asemenea culpabil de bancrută simplă comerciantul care a încetat plățile și care se găsește în vreunul din cazurile următoare:

1) dacă nu a făcut în mod exact inventarul anual sau dacă registrele și inventarele sale sânt incomplete sau neregulat ținute, sau nu dau seama de adevărata stare a activului și pasivului sau, chiar când n-ar fi fraudă (adică situația când comerciantul nu a făcut inventarul sau l-a făcut incomplet, nu a completat registrele de evidență a tranzacțiilor sau a introdus informație eronată în aceste registre);

2) dacă, având contract de căsătorie, nu s-a conformat dispozițiilor art.19 și 20 (soțul care devine comerciant conform art.20 avea obligația de a înregistra și depune contractul matrimonial pentru înregistrare specială);

3) dacă în cele trei zile de la încetarea plăților nu a făcut declarația prescrisă de art.699, sau dacă, fiind vorba de falimentul unei societăți, declarația făcută nu arată numele tuturor soților solidari (obligația ca în termen de trei zile de la termenul creanței să declare tribunalului competent stare de insolvabilitate);

4) dacă, fără împiedicare legitimă, nu s-a prezentat în persoană înaintea judecătorului-comisar, a delegației creditorilor sau a sindicului, în cazurile și în termenele prescrise, și dacă prezentându-se le-a dat informații false, sau dacă, după ce a obținut o permisiune de libertate, nu s-a supus ordinului de a se prezenta, sau dacă s-a depărtat fără permisiune de la domiciliul său în timpul falimentului;

5) dacă nu a îndeplinit obligațiile luate într-un concordat obținut într-un faliment anterior".

Bancruta frauduloasă era incriminată în art.873 din Codul comercial, conform căruia: „Este culpabil de bancrută frauduloasă comerciantul falit, care a sustras sau falsificat registrele sale, distrus, tănuit sau disimulat o parte din activul său, și comerciantul care, într-un alt scop de cât cel indicat în articolul precedent, a înfățișat datorii neexistente; sau care în registre, în scripte sau în acte autentice ori private, sau în bilanț, s-a dat în mod fraudulos dator de sume ce nu datora.

Mai pot fi declarați bancrutari frauduloși comercianții care, înainte de declararea în faliment, vor fi înstrăinat o parte însemnată din mărfuri sau activ, la prețuri reduse și mai scăzute de cât costul lor, în scopul fraudulos de a frustra pe creditorii".

Sanctiunile principale pentru aceste două componente de infracțiuni erau prevăzute la art.874: „Delictele de bancrută simplă se pedepsesc cu închisoarea de la șase luni până la doi ani. În cazurile prevăzute de art.870, pedeapsa poate să fie scăzută până la o lună.

Dacă tribunalul, prin sentință de omologare a concordatului, declara, conform dispozițiilor art.852, că sentința declarativă de faliment este revocată, urmărirea penală pentru bancruta simplă rămâne suspendată, și prin completa îndeplinire a obligațiilor luate prin concordat se stinge și acțiunea penală.

Bancruta frauduloasă se va pedepsi cu maximul închisorii corecționale și cu interdicția pe timp mărginit.

Contra aceluia ce vor fi exercitat obișnuit profesia de mijlocitori, judecata, în caz de faliment, va aplica maximul pedepselor prescrise în acest articol.

Cel ce este condamnat pentru faptul de bancrută va putea fi declarat incapabil de a exercita profesia de comerciant și nu va mai putea avea intrare în localurile de bursă".

Din cele expuse vedem că principalele pedepse erau cele privative de libertate și corecționale, dar și interdicția anumitor drepturi, precum cea de a exercita activitatea comercială sau de a accede în anumite profesii. Aceste reglementări erau inspirate din Codul comercial francez și aveau o largă aplicabilitate pentru acea perioadă în condițiile noilor reforme socioeconomice, dar și ale avansării economice din perioada interbelică.

În ordine cronologică, următorul act legislativ, dedicat, printre altele, reglementării răspunderii pentru infracțiunile de insolvabilitate pe teritoriul actual al Republicii Moldova, este **Codul penal român din 1936** [9]. Ca și precedentul, Codul penal din 1936 era structurat în trei Cărți: Cartea I „Dispoziții generale”, Cartea II „Crime și delictes în special” și Cartea III „Contravențiunile”. După tehnica de redactare, Codul penal din 1936 conținea texte mai avansate, precise și clare, ca expresie a nivelului evoluat al științei penale. În cadrul acestui act normativ, la articolul 548, Secțiunea VI a Capitolului III din Titlul XIV „Crime și delictes contra patrimoniului” era prevăzută fapta de „fraudare a creditorilor”.

În aceste condiții, Codul comercial român de la 1887, fiind o lege specială, reprezenta ad-hoc o derogare de la Codul penal român de la 1936, ultimul fiind o lege generală [2, p.60].

Codul penal din anul 1936, cu modificările survenite ulterior, s-a aplicat în România până la publicarea Legii nr.15/1968.

Ulterior, la 28 iunie 1940, România a primit un ultimatum din partea Uniunii Sovietice, prin care se cerea evacuarea administrației civile și a armatei române de pe teritoriul dintre Prut și Nistru, iar pe acest teritoriu apare o nouă orânduire socială și un nou regim politic, începând colectivizarea și naționalizarea tuturor proprietăților.

Această perioadă a fost o perioadă de vid legislativ, în care nu a existat incriminarea infracțiunilor de insolvabilitate, dat fiind faptul că nu exista proprietatea privată, iar toate întreprinderile erau create de stat și nu puteau fi insolubile.

Necesitatea incriminării infracțiunilor s-a desprins odată cu declararea independenței Republicii Moldova, atunci când s-a constituit Republica Moldova ca stat democratic, a apărut economia de piață, proprietatea privată, persoane juridice de drept privat etc.

Prin urmare, la data la 03.01.1992 legiuitorul moldav a adoptat două legi, care au constituit primul pas pentru formarea bazei economice, și anume: **Legea Republicii Moldova nr.845 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi** [10] și **Legea Republicii Moldova nr.851 cu privire la faliment** [11].

Legea nr.851/1992 cu privire la faliment a fost o primă încercare a legiuitorului moldav de a reglementa situațiile când debitorul nu-și poate onora obligațiile patrimoniale ajunse la scadență. Această lege, care conținea 31 de articole, structurate în 5 capitole, avea ca sursă de inspirație un proiect de lege cu aceeași denumire din Federația Rusă și reprezenta mai mult o „povestioară” despre faliment și etapele lui decât un veritabil act legislativ. Conform normelor acestei legi, debitorilor li se putea aplica fie procedura de reorganizare, fie procedura de lichidare. Falimentul era aplicabil persoanelor juridice și fizice „care practică activități economice și administrative nereușite (ineficiente) și nu sunt în stare să-și achite datoriile” al căror termen a expirat. Evident că cercul de subiecte supuse falimentului era foarte larg, precum și foarte larg și imprecis era formulat temeiul pornirii procesului de faliment [12, p.2].

La acea etapă, Codul penal al RM din 1961 nu prevedea încă răspunderea pentru infracțiunile legate de insolvabilitate, aceste fapte calificându-se, de regulă, ca escrocherie (art.122 din Codul penal din 1961). Iar, în anumite situații, asemenea încadrare juridică nici nu putea fi făcută. Tocmai pe fundalul acestui vid legislativ, Guvernul Republicii Moldova a adoptat, la 13.10.1994, **Hotărârea nr.761 „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la asanarea, reorganizarea și lichidarea întreprinderilor insolubile”**. În pct.8 al acestui act normativ se menționează: „Ministerul Justiției până la 1 ianuarie 1995 va elabora și va prezenta spre aprobare un proiect de lege prin care să se stabilească răspunderea penală și administrativă a conducătorului de întreprindere pentru acțiunile ce au condus la insolvabilitatea și falimentul întreprinderii”. Proiectul de lege vizat, aprobat de Guvernul Republicii Moldova, a fost prezentat forului legislativ. La 09.12.1994 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat **Legea Republicii Moldova cu privire la introducerea modificărilor și completărilor în unele acte legislative**. Potrivit acestei legi, **Codul penal al Republicii Moldova din 1961** a fost completat cu art.155⁴ „Falimentul intenționat și fictiv” [2, p.84-85].

La data de 26.03.1996 a intrat în vigoare o nouă lege, și anume – **Legea nr.786 din 26.03.1996 cu privire la faliment**. La art.1 al acestei legi se regăsesc următoarele noțiuni:

- a) faliment intenționat – crearea premeditată de către conducătorul debitorului a insolvabilității acestuia;
- b) faliment fictiv – declararea premeditat falsă de către debitor a insolvabilității sale în scopul de a induce în eroare creditorii.

Urmare a adoptării Legii nr.786/1996 a apărut necesitatea modificării Codului penal din 1961. Astfel, la data de 24.12.1997 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.1436 pentru modificarea și completarea Codului penal, prin care denumirea art.155⁴ CP din 1961 a fost modificată în „Falimentul fictiv sau intenționat”.

La 25.02.1998, la numai două luni de la acest amendament, recunoscând, probabil, ineficiența normei în cauză, legiuitorul autohton a adoptat Legea Republicii Moldova cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. În urma adoptării acestei legi, cadrul juridic de reglementare a infracțiunilor legate de insolvabilitate a căpătat o altă înfățișare [2, p.85-86].

La data de 14.11.2001, Parlamentul, cu o viteză uluitoare (într-o singură zi), a aprobat în două lecturi o nouă lege în domeniu – **Legea insolvenței nr.632/2001**. Aceasta a fost publicată chiar a doua zi în Monitorul Oficial și a intrat în vigoare peste 3 luni de la data publicării.

Legea nr.632/2001 a avut ca sursă de inspirație Legea federală a Germaniei cu privire la insolvență din 5 octombrie 1994. Respectiva lege cuprindea 16 capitole cu 227 de articole, iar articolele erau voluminoase, uneori erau mai mari decât capitolele din legea anterioară. Avea și o structură logică deosebită, specifică legislației germane, la început puțin înțeleasă și dificilă juristului moldovean. Legea nr.632 a exclus din circuit cuvântul „faliment” [13, p.250].

Ca și falimentul, insolvența, în sensul Legii nr.632/2001, semnifică: o stare de fapt (sens economic); o stare de drept (sens juridic), ambele sensuri având fundament juridic în lege [13, p.250].

Ulterior, la data de 18.04.2002 a fost adoptat **actualul Cod penal (intrat în vigoare la 12.06.2003)**. În *concreto*, la art.252 CP RM este prevăzută răspunderea pentru insolvența intenționată, iar la art.253 este stabilită răspunderea pentru insolvența fictivă.

În context, considerăm necesar să intervenim cu anumite precizări terminologice. Așa cum putem remarca, în Codul penal din 1961 se opera conceptual cu noțiunile de „faliment intenționat” și „faliment fictiv” (art.155⁴), în timp ce în redacția actuală a legii penale se utilizează formulele „insolvența intenționată” (art.252 CP RM) și „insolvența fictivă” (art.253 CP RM). În realitate, deși legiuitorul a modificat denumirea infracțiunilor examinate, concepția a rămas aceeași. Cu privire la aceste noțiuni, în doctrina autohtonă s-a arătat, justificat, că improvizarea noțiunilor „faliment intenționat” și „faliment fictiv” nu a fost deloc necesară, după cum nici substitutivul „insolvența intenționată” și „insolvența fictivă” nu sunt cele mai reușite, deoarece vocabularul limbii române conține termenul „bancrută”, care desemnează unica denumire corectă a faptelor infracționale examinate [14, p.47-49].

În Codul penal în vigoare, cauzarea insolvenței se regăsește și în conținutul unor infracțiuni – desemnând urmările prejudiciabile [art.239 alin.(2) lit.b), 239¹ alin.(3), 245⁶ alin.(2), 245⁸ alin.(2), 245⁹ alin.(2) CP RM].

Din momentul intrării în vigoare a Codului penal actual (la 12.06.2003) și până în prezent, legiuitorul a intervenit cu câteva remanieri în normele prevăzute la art.252 și 253 CP RM, în special în partea sancțiunii. Bunăoară, prin Legea nr.333/2004 [15] în art.252 și 253 CP RM a fost introdusă sancțiunea complementară „în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani”. Prin Legea nr.277/2008 [16] au fost micșorate limitele pedepsei cu închisoarea pentru infracțiunile prevăzute la art.252 și 253 CP RM. Prin Legea nr.207/2016 [17] în art.252 și 253 CP RM au fost majorate limitele pedepsei cu amenda.

La 29.06.2012 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat **Legea insolvenței** (în continuare – Legea nr.149/2012). Prin urmare, normele penale prevăzute la art.252 și 253 CP RM, fiind norme de blanchetă, își întregesc dispozițiile prin trimitere la noțiunile din Legea insolvenței nr.149/2012.

Bunăoară, Legea nr.149/2012 (art.2) definește „insolvența” ca fiind situația financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată, constatată prin act judecătoresc de dispoziție. Bineînțeles, noțiunea de insolvență, în termenii explicați de legea menționată, nu constituie *ipso facto* o infracțiune, ci desemnează o anumită stare/situație. Totuși, dacă respectiva stare este creată (fie agravată) intenționat sau fictiv de către o persoană în condițiile normelor specificate la art.252 ori 253 CP RM, poate deveni incidentă răspunderea penală.

Concomitent, Legea nr.149/2012 prevede că procesul de insolvență se pornește doar în baza unei cereri de intentare a procesului, care presupune existența unui temei, fie general – incapacitatea de plată a debitorului, fie special – supraîndatorarea debitorului. Acesta are dreptul să depună cerere introductivă în situația în care există pericolul intrării lui în incapacitate de plată când, în mod previzibil, nu-și va putea executa la scadență obligațiile pecuniare, însă este obligat să depună această cerere în cazul existenței temeiurilor invocate mai sus.

Legea nr.149/2012 prevede, *inter alia*, la art.15: „(1) În cazul insolvenței debitorului din culpa fondatorilor (membrilor) lui, a membrilor organului executiv sau a unor alte persoane care au dreptul de a da indicații obligatorii pentru debitor ori care pot influența în alt mod acțiunile debitorului (insolvență intenționată), aceștia poartă răspundere subsidiară solidară față de creditorii în măsura în care bunurile debitorului sunt insuficiente pentru executarea creanțelor creditorilor. (2) Dacă debitorul depune cerere introductivă în cazul în care dispune de posibilități reale de a satisface integral creanțele creditorilor (insolvență fictivă),

persoanele culpabile menționate la alin.(1) poartă răspundere pentru prejudiciile cauzate creditorilor prin depunerea cererii”.

În acest context, se impune precizarea că faptele descrise *supra* nu trebuie confundate cu infracțiunile de insolvabilitate intenționată ori fictivă, primele fiind fapte sancționate prin mijloace extrapenale.

Prin **Legea nr.180/2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative** [18], art.252 CP RM a fost completat cu două alineate [alin.(3) și (4)], care incriminează faptele ce cauzează insolvabilitatea instituțiilor bancare:

„(3) *Cauzarea insolvabilității băncii, prin acțiuni sau inacțiuni intenționate ale administratorului acesteia, inclusiv prin efectuarea cheltuielilor excesive, vinderea activelor băncii la un preț sub valoarea reală a acestora, asumarea obligațiilor nerezonabile, angajarea în relații de afaceri cu o persoană insolvabilă, omiterea colectării creanțelor băncii la scadență sau în orice alt mod contrar bunei administrări, care diminuează intenționat patrimoniul băncii, se pedepsește*”

(4) *Acțiunile prevăzute la alin.(3) săvârșite: a) de un grup de administratori și/sau de acționari; b) cu scopul de a evita plata creanțelor și repornirea afacerii bancare, se pedepsește ...*”

Trebuie de menționat că, potrivit art.2 din Legea insolvabilității nr.149/2012, actul normativ respectiv nu se aplică băncilor. Așadar, **Legea nr.202/2017 cu privire la activitatea băncilor** [19] și **Legea nr.550/1995 cu privire la lichidarea băncilor** [20] sunt cele care reglementează insolvabilitatea băncilor. Potrivit art.20 din Legea nr.202/2017, situațiile de insolvabilitate sunt următoarele:

a) banca nu este capabilă să execute cererile creditorilor privind plata obligațiilor pecuniare scadente (incapacitate de plată);

b) activele băncii nu mai acoperă obligațiile acesteia (supraîndatorarea);

c) valoarea absolută a fondurilor proprii ale băncii este mai mică de 1/4 față de valoarea minimă a fondurilor proprii stabilită în actele normative ale Băncii Naționale a Moldovei;

d) indicatorii de adecvare a fondurilor proprii ale băncii calculați conform art.60 alin.(5) sunt sub nivelul de 1/4 din indicatorii de adecvare a fondurilor proprii stabiliți de Banca Națională a Moldovei.

Deși, în general, în doctrină a fost salutăta intervenția legiuitorului în planul incriminării insolvabilității băncilor într-o variantă-tip aparte, au fost pertractate și unele critici, printre care [21]:

Primo, s-a arătat că ridică dubii cauzarea insolvabilității băncii prin „orice alt mod contrar bunei administrări” Or, în absența unor criterii prestabilite care să desemneze modalitatea respectivă, rămâne a fi imprevizibilă expresia subliniată;

Secundo, s-a afirmat că prezintă reticență și circumstanța agravantă specificată la lit.a) alin.(4) art.252 CP RM, nefiind clar ce a avut în vedere legiuitorul prin noțiunea „*grup de administratori și/sau de acționari*”.

În aceeași ordine de idei, subscriem opiniei autorului, potrivit căreia opțiunea legiuitorului de a include insolvabilitatea băncii în art.252 CP RM nu este cea mai potrivită. Mai oportună ar fi fost adoptarea unui articol separat [21].

Concluzii

Înceind analiza juridico-istorică a reglementărilor naționale privitoare la infracțiunile de insolvabilitate, formulăm următoarele concluzii:

– normele penale cu privire la infracțiunile de insolvabilitate încep să-și facă apariția mai proeminent odată cu dezvoltarea comerțului;

– pe parcursul a 30 de ani de independență, Republica Moldova a avut 4 legi în materie de insolvabilitate: Legea nr.851/1992 cu privire la faliment, Legea nr.786/1996 cu privire la faliment, Legea insolvabilității nr.632/2001 și Legea insolvabilității nr.149/2012 – actualmente în vigoare;

– potrivit Codului penal în vigoare, răspunderea pentru insolvabilitatea intenționată este prevăzută la art.252, iar pentru insolvabilitatea fictivă – la art.253. Concomitent, cauzarea insolvabilității desemnează urmările prejudiciabile în cadrul unor infracțiuni [art.239 alin.(2) lit.b), 239¹ alin.(3), 245⁶ alin.(2), 245⁸ alin.(2), 245⁹ alin. (2) CP RM];

– fluctuațiile legislative frecvente generează dificultăți în interpretarea și aplicarea normelor ce incriminează infracțiunile de insolvabilitate; totodată, intervențiile legislative nu sunt suficiente în planul perfecționării acestor norme;

– din punct de vedere conceptual, termenul „*bancrută*” desemnează denumirea cea mai potrivită a faptelor infracționale examinate.

Referințe:

1. GUGLIELMO, G. *La continuita aziendale dell'impresa in crisi nel concordato e nelle procedure negoziate*. Disponibil: https://tesi.eprints.luiss.it/16963/1/112643_GUGLIELMO_GIOVANNI.pdf [Accesat: 13.06.2022]
2. STATI, V. *Răspundere penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate*: Monografie. Chișinău, 2003. 164 p. ISBN 9975-70-240-6
3. ФОЙНИЦКИЙ, И.Я. *Курс уголовного права. Часть Особенная*. Изд. 4-е. Санкт-Петербург: Типография т-ва «Общественная польза», 1912. 579 с.
4. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года*. Disponibil: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01002889696#?page=1> [Accesat: 10.06.2022]
5. БОЕВ, О.В. *Уголовная ответственность за преднамеренное и фиктивное банкротство кредитных организаций*: Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата наук. Москва, 2011.
6. ARAMĂ, E. Din istoria administrației publice în Moldova medievală. În: *Administrarea publică*, 1994, nr.3, 4; 1995, nr.1. ISSN 1813-8489
7. Codul penal al României din 1864. În: *Monitorul Oficial al României* din 30 octombrie 1864.
8. Codul comercial al României din 1887. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/38123> [Accesat: 10.06.2022]
9. Codul penal al României din 1936. În: *Monitorul Oficial al României*, 1936, nr.65.
10. Legea nr.845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.
11. Legea nr.851/1992 cu privire la faliment. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1992, nr.1.
12. ROȘCA, N. Legislația insolvabilității Republicii Moldova: Calea spre perfecțiune. În: *Materialele suport ale Conferinței științifice internaționale „Legea insolvabilității – de la teorie la practică”*, Chișinău, 2014. Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/brosura-b6-1-6-final130e7.pdf> [Accesat: 10.06.2022]
13. ROȘCA, N., BĂIEȘU, S. *Dreptul afacerilor*. Ediția a III-a. Chișinău 2011. 575 p. ISBN 978-9975-53-052-1
14. STATI, V. Conceptul juridic al infracțiunilor legate de insolvabilitate. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.3. ISSN: 1811-0770
15. Legea nr.333/2004 pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr.189-192.
16. Legea nr.277/2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
17. Legea nr.207/2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.369-378.
18. Legea nr.180/2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.238-246.
19. Legea nr.202/2017 privind activitatea băncilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.434-439.
20. Legea nr.550/1995 cu privire la lichidarea băncilor (Denumirea legii în redacția Legii nr.32/2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.99-100). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.1.
21. RENIȚĂ, Gh. *Insolvabilitatea intenționată și insolvabilitate fictivă: propuneri de perfecționare a art.252 și 253 CP*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7214/insolvabilitatea-intentionata-si-insolvabilitate-fictiva-propuneri-de-perfecționare-a-art-252-si-253-cp.html> [Accesat 13.06.2022]

Date despre autori:

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: mihaelabotnarenco@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3243-4834

Petru VÎRLAN, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice; lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: v.petru15@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9416-1427

Prezentat la 14.06.2022